



Fig. 1. Ubjærg. Ydre, set fra sydøst.

V. M. 1957

UBJÆRG KIRKE

*TØNDER-HØJER-LØ HERREDER

Kirken var 1514 viet *S. Laurentius*¹ og betalte 4 sk. engelsk i cathedraticum, hvorimod den ikke nævnes i procuratio-listen over arkidiakonens kirker kort for reformationen, skønt den var ham underlagt (sml. p. 1025). Efter reformationen var kirken i længere tid omstridt, men 1576—78 tilkendtes den hertug Hans, ved hvilken lejlighed den udskiltes fra Ribe stift og lagdes under Slesvig, for først 1920 at vende tilbage til sit gamle stift². Ved hertug Hans' død 1580 kom kirken under Gottorp, hvorfra den 1713/21 overgik til kongen. Under alt dette havde menigheden til en vis grad bevaret sin valgret; 1786 havde amtmand og provst præsenteringsretten, menigheden valgretten, medens kongen skulde konfirmere valget. 1841 synes kirken at have været selvejende³; det samme er tilfældet nu.

Ifølge et *sagn* var kirken oprindelig et lille kapel, som hørte til Tønder slot, hvormed det stod i forbindelse gennem en underjordisk gang⁴. — Under pesten 1602—04 skal der i sognet have været stiftet et begravelsesgilde⁵.

Kirken ligger på en lille banke eller holm i det flade marskland ved Vidåen, i sognets vestre del og kun een kilometer fra grænsen. Den lille kirkegård heg-

**Emmerske Kapel*, Tønder Landsogn, se p. 1019 f.

nes i nord, nordøst og vest af delvis jorddækkede kløvstensdiger (i vest med mange gravsten), i sydøst og syd af en beplantning langs bankens skråning. 1595 forpligtede sognefolkene sig til at forbedre kirkegårds volden, hvilket var nødvendigt som værn mod dyrene, og hvis der alligevel blev antruffet heste, svin eller andre bæster på kirkegården, blev ejeren idømt en bøde⁶. I øst er der jerngitterlåde og -port fra 1881 mellem murede piller, muligvis det nye »Stegels«, som blev ombygget 1800, og som første gang er nævnt 1644⁷; i vest er der en tremmelåde til præstegården.

Et fritstående *†træklokketårn*, som 1595 var nær sammenstyrtning⁴, skal ifølge stedlig tradition have stået i det sydøstre hjørne af kirkegården. Det blev repareret 1686⁸, genopbygget 1722, hovedrepareret og malet 1819—20, tjæret 1830⁹ og nedrevet 1857⁷.

Kirken består af apsis og kor fra romansk tid samt et unggotisk skib; tagrytter fra 1857 i vest og vindfang fra 1700 i syd; et nordre våbenhus er nedrevet. Orienteringen har lille afvigelse til nord.

Hele kirken er bygget af *munkesten*, men *apsis* og *kor* er cementpudset og skibet skalmuret i renæssanceforbandt, således at man ikke kan se oprindeligt murværk noget sted. Sammen med de to første bygningsafsnit var der planlagt og påbegyndt *et smallere skib*, hvis ind- og udvendige østhjørner er bevaret i de hidtil som hvælv- og støttepiller forklarede pillefremspring i det nuværende skibs østhjørner og udvendig mellem kor og skib. — Under apsidens og korets nordre del er der en stærkt overpudset, tilsyneladende skråkantet sokkel (korets murhøjde herover er ca. 400 cm), og hele kirken hviler på en syld af ret store, flade kampesten. Apsidens tre vinduer og korets nordre (henholdsvis ca. 115 og 150 cm høje, hævet ca. 135 og 190 cm over soklen) er rundbuede, med smige karme og lysning af munkesten på kant. — I det *indre* står der rester af den falsede apsisbue, der sammen med halvkuppelhvælvingen, som indiceres af vinduernes fladtrykte, indvendige stik, blev ødelagt 1690 (p. 1283); under det sydøstre vindue er der en lille gemmeniche med spærstik. Den høje (385 cm), runde triumfbue med de i undersiden affasede kragbånd er sikkert samtidig med koret.

Tilføjelser og ændringer. Det *unggotiske skib* kan være opført i året 1300, således som det opgives i den i øvrigt troværdige kronik⁴ (sml. p. 1281); dets to, 1925 genåbnede nordvinduer, svarer helt til dem i kor og apsis. Norddøren, åben til omkring 1595⁴, kan ikke spores, og den fladbuede syddør er omdannet.

Kirkens istandsættelse 1595—97 og senere. Skibets skalmuring skal muligvis henføres til den store reparation af kirken, som ifølge kronikken vedtoges 1595¹⁰; arbejdet skulde omfatte en fuldstændig istandsættelse inde og ude, til taget skulde anvendes gode tagsten og »Isdach« (rørtag) og uden til skulde kirken skalmures (bemantelt ... werden). — En del af skalmuren, bl.a. trappe-

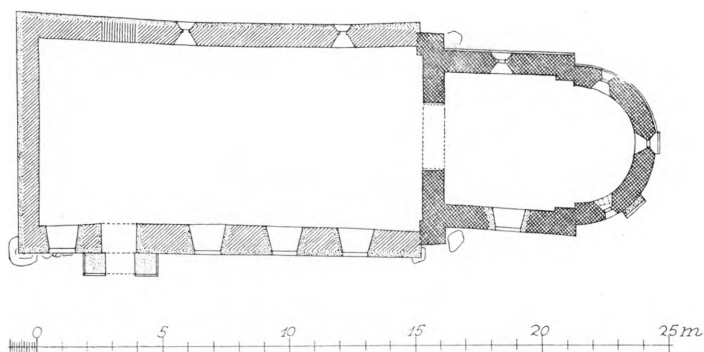


Fig. 2. Ubjærg. Plan. 1:300. Målt af El. M. 1954.

frise gesimsen i nord, kan dog også stamme fra byggearbejdet 1653—55⁷ eller måske snarere fra 1685, da man indlagde nye bjælker og loft¹¹. — Ved *apsidens ombygning* 1690⁷ blev hvælv og apsisbue fjernet og den runde mur forhøjet ca. 125 cm; denne påmuring, som forneden ud- og indvendig begrænses af en halvrund stav, er af plan femsidet indvendig og delvis udvendig, hvor de østligste dele dog følger apsidens runding; her er der anbragt tre små »hængepilastre«, der er ført op gennem den tredelte gesims. Apsiden fik bjælkeloft i højde med korets, og de brede brædder ligger endnu på bjælkernes overside. Loftet maledes 1709⁷, blå på brædder og rød marmoreret på bjælker. — 1747 arbejdede tømmeren på det »sogenannte unter boden«¹², formentlig skibets underloft, som blev malet samme år (p. 1284).

Vindfanget, en lille, portalagtig opbygning foran syddøren, er fra 1700¹², med fladrundbuet overdækning og gesimsprydet trekantgavl.

Tagrytteren på skibets vestende afløste 1857 den fritstående klokkestabel⁷.

Et *†nordre våbenhus*, der 1595 skulde gøres tæt med brædder for at folk til nød kunde stå eller sidde tørre, må være blevet nedrevet kort efter. Salig Jens Petersen havde o. 1590 skænket 100 mark kurant til et nyt »karnhus« ved norddøren, men da denne blev tilmuret, sattes pengene på rente til kirkens bedste⁴.

Tagværker. Koret har på hver mur en forvitret, romansk murrem, der er af eg ligesom en del genanvendt tagtømmer (bl.a. spær af krydsbåndstype); resten af tagtømmeret er af fyr, fra slutningen af 1600'erne og 1857, da tagrejsningen formindskedes.

Kirken står hvidkalket, skibets syd- og vestside dog i blank mur, med skifer tage, der 1857 — af hensyn til »Egnens Beskaffenhed«(!) — afløste de røde tegl tage¹³. De store, rundbuede jernvinduer er fra 1886, da kirken restaureredes indvendig⁴. Skibets loft har malerier (sml. ndf.), de øvrige er gråmalede.

Tagrytterens *vindfløj* bærer årstallet 1857; stangen fra det *†*fritstående klokketårns vejrhane solgtes 1833⁹.

En *solskive* af gråhvid kalksten er anbragt på vindfanget.

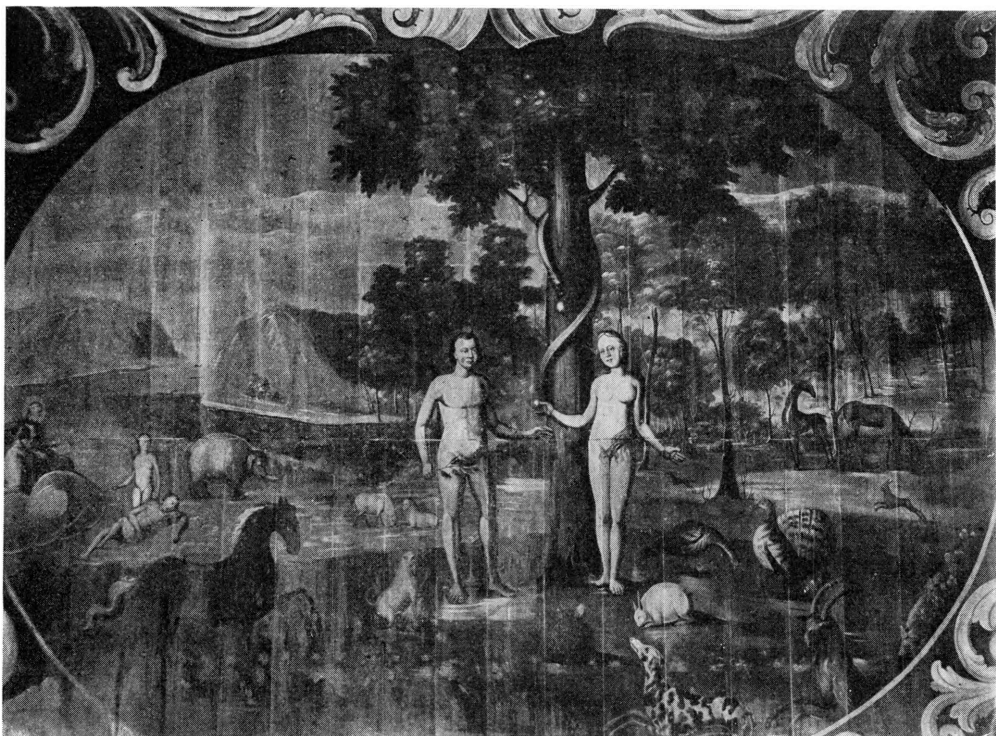


Fig. 3. Ubjærg. Loftsmaleri 1747. Syndefaldet (p. 1284).

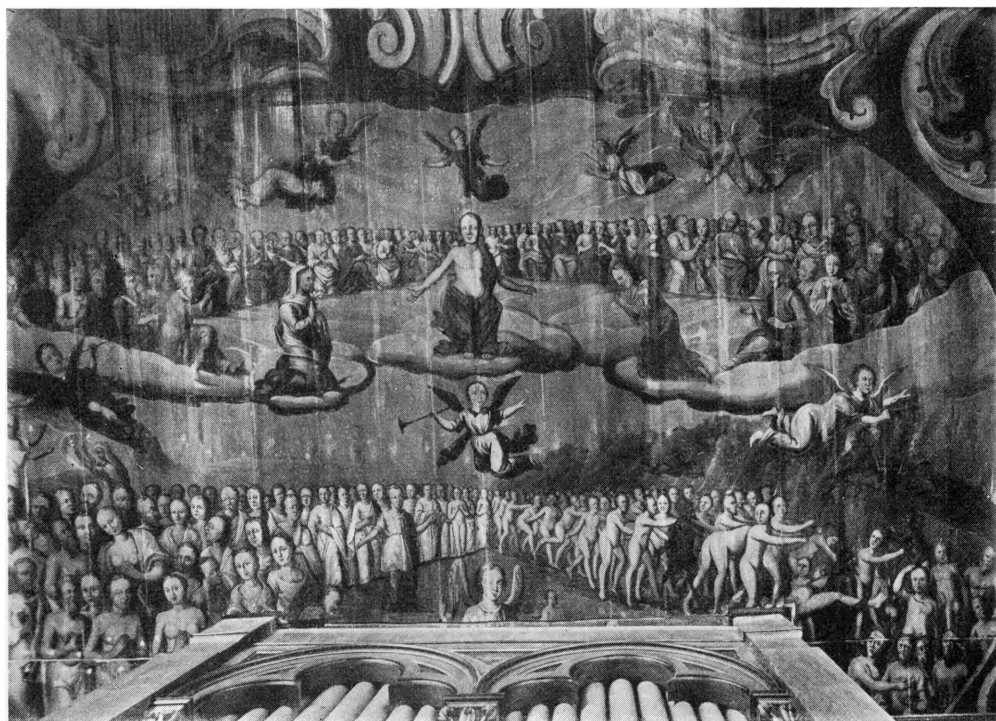
E. M. 1942

Loftsmalerier, 1747 (sml. pulpiturindskrift p. 1290); på blå bund og i tre vældige kartoucher, der kantes af store, hvidgrå, fligede blade om en rød ramme, skildres syndefaldet, korsfæstelsen og dommen. Østligst syndefaldet med Evas skabelse som biscene (fig. 3), holdt i grønne og blå toner. I midten Golgathascenen, efter samme forlæg som Daler (Tønder-Højer-Lø hrdr.) epitafiemaleri, Ravsted (Slogs hrd.) altertavlemaleri samt maleri i Tønder museum; midt i billedet ses den hjelmklædte Longinus, til hest, i færd med at stikke lansens i Jesu bryst. Om korset Maria, Johannes og talrige tilskuere; en svend er på vej op ad en stige for at stikke den onde røver i brystet, og bag dette kors rider ypperstepræsten frem. Helt i forgrunden tilskuere samt de terningspillende soldater, i baggrunden en by; overvejende røde toner. Mod vest dommen (fig.

4), delvis dækket af orglet; gule og blå farver, der endvidere oplives af de saliges brogede dragter og de røde helvedesflammer. — 1942 istandsattes loftet, malerierne rensedes og udbedredes enkelte steder.

INVENTAR

Kirkens indre præges af troskyldige og farveglade malerier fra 1747, på loft, altertavle og vestpulpituret, alle af samme maler. 1942 gennemgik største delen



E. M. 1942

Fig. 4. Ubjærg. Loftsmaleri 1747. Dommedag (p. 1284).

af inventaret en hovedistandsættelse ved P. Kr. Andersen, hvorved træværk repareredes, og farvelag rensedes og udbedredes; på krucifiks og helgenindefigurer fremkaldtes ældre farver.

Alterbord, middelalderligt, muligvis romansk, muret, pudset og hvidtet samt på de tre sider dækket af glatte brædder. Det måler ca. 165 × 60 cm, er godt 1 m højt og står 110 cm fra apsidens østvæg; midt i bagsiden er der en spærstikafdækket niche (synlige stenmål 26,5 × 12 cm), 55 cm dyb, 60 cm på højeste sted og 46 cm bred.

Altartavlen (sml. fig. 5) er ifølge en frakturindskrift på postamentfeltets bagside opsat 1743 af »Andreas Lorentzen und dessen Frau Dorthé Andreses in Bremsbüll«¹⁴. Den er af den senbarokke type med to par forskudte, korintiske søjler, der bærer en rundbuet, forkrøbbet gesims; de konkave sidefelter er skråt tilbagevigende og foroven smykket med påsat muslingeskal, hvorfra hænger blomsterklaser. Foran sidefelterne frifigurer af Kristus som den gode hyrde og Moses; fliget akantusblad-volut støtter sidefelterne. På kronlisten, over de forreste søjler står vaser med guirlandenedhæng; øverst har en trekant i skyer og stråleglans¹⁵ erstattet den tidligere strålesol¹⁶, som var flankeret af overflødighedshorn⁴.

1942 blev den medtagne tavle, der er skåret i blødt træ, suppleret med en-

kelte småornamenter og lister, den oprindelige staffering rensedes: sort-hvid marmorering, i gesimsen lidt rødligt, brunt og blå; de to figurer er smudsigt alabastfarvede, vaser og stråler forgyldte ligesom de spinkle malerirammer. - Malerierne fra 1747 (jfr. vestpulpitur), olie på træ, forestiller i storfeltet nadveren, efter samme forlæg som Tønder altertavlemaleri (p. 954), med røde farver dominerende, og i postamentfeltet bønnen i Gethsemane.

En †*altertavle* blev renoveret 1680 (sml. †prædikestol, p. 1288).

En †*sidealtertavle*, viet *S. Maria*, stod 1597 i koret, antagelig på nordsiden, hvor den var anbragt 1676⁴.

To kronede *helgenindefigurer* (sml. fig. 5) fra en katolsk †altertavle, begyndelsen af 1500'rne, 98 og 95 cm høje, begge efterskåret, den enes krone omdannet og nedskåret til hat. Begge, i elegante dragter, har fletninger, der ligger som en krans om ørerne. Yngre staffering, smudsigthvide kjortler med guldbremmer; brunt hår. På murede konsoller i skibets vestende, tidligere som sidefigurer til krucifikset.

Altersølv. Kalk, skænket 1710, 21 cm høj; sekstunget fod af almindelig barokform, med aftrappet fodplade og lille krucifiks fastnitted på en af tungerne; sekskantet skaft og stor, oval knop med seks glatte rudebosser samt store, opdrevne blomster vekslende med muslingeskaller på over- og undersiden. Stort, halvkugleformet bæger (13,6 cm i tv.m.) med graveret versalindskrift: »Zum steten Andencken der hiesigen Kirche zu Ubarg verehret worden von Hemme Friedrichsen¹⁷ und Margaretha Hemmes anno 1710«. Under bunden mestermerket FH over Gi symmetrisk skjold¹⁸, samt Tønders bymærke. Stor *disk*, 18,8 cm i tv.m., med graveret cirkelkors og stempler som på kalken. *Oblatæske*, 1707, oval, 9,6 × 7,3 cm, 3,8 cm høj, med bred fodplade og svagt hvælvet låg hvorpå graveret og ciseleret fremstilling af den korsfæstede med flagrende lændeklæde, på baggrund af skyet himmel; forneden kirke og cypresser. Under bunden graveret kursiv: »Die Kirche Uberg gehörig, Anno 1707«, samt monogrammet AD, desuden to ens mestermærker: Mi oval, tilspidset forneden, for ukendt mester. *Vinkande* 1869¹⁹, fra Bing og Grøndal, sort, med forgyldt kors.

Sygekalk, antagelig fra 1710, da en gammel kalk omlavedes for 30 mrk.⁷. Stempler som hovedkalken og med tilsvarende fod og krucifiks, fodpladen dog bredere og skaftleddene runde; knoppen har spidse blade og mellemfaldende, men ikke fremspringende rudebosser; 15,5 cm høj. *Disk* svarende til altersættets og med samme stempler; 12,9 cm i tv.m.

Alterstager. 1) (Fig. 7) gotiske, på tre senere tilsatte, grove jernfodder, ialt 38,5 cm høje, den ene med spor efter tre ældre fodder. Under begge stagers bund er der to støbermærker, det ene to modvendte, hinanden krydsende V'er, det andet et majuskel-A med øvre tværstreg og vinkeldannet A-streg. 2) (Fig. 8) barokke, skænket 1686. På fodskålen indslåede versaler: »Von Hemme Frid-



Fig. 5. Ubjærg. Indre, set mod øst, før restaureringen 1942.

Hude fot.

richsen zu Seth Anno 1686«, på den anden: »Mergreth Hemmes verehret 1686«. 41,5 cm høje.

Et *†ildfad* ved alteret, omtalt 1664⁷, er måske identisk med det kobber »røg-fad« med tre kobbertallerkener, som ifølge kronikken blev brugt til røgning ved begravelser i kirken.

Nyere *alterskranke* med similigotiske balustre og snoet jernstang.

Døbefont (sml. fig. 6) romansk, af granit, af arkadetype; kummens sort-hvide granit harmonerer dårligt med fodens lysrøde, hvilket taler for, at stenen oprindelig har været stafferet. Kummen (79 cm i tv.m.) har 11 flade arkader²⁰ og kapitælfornet fod med ornamenter i alle »skjoldene«, mod syd værkstedets kendte løve med halen op over ryggen; de andre skjolde vandret delt, med bølgeranke forneden og i de øvre felter ornamenter: volutplante, bladrosset (?) (affliset) og treblad. (Mackeprang: Døbefonte p. 306 ff.).

Lille, dybt *dåbsfad* af messing, nederlandsk el. hjemligt arbejde, fra o. 1650, 36 cm i tv.m.; på randen opdrevet bølgeranke, i hvis buer drueklase veksler med blomst. Tovstav-kant bøjet om forstærkende jerntråd.

Korbuekrucifiks (sml. fig. 5), sengotisk, fra begyndelsen af 1500'rne; den smukt proportionerede figur er 116 cm høj. Samtidigt korstræ med hulstav-

profilerede firpasfelter. 1942 fremdroges den nuværende, ikke middelalderlige staffering under en noget tilsvarende. Tornekronen er grøn, skægget brunt, kroppen solbrændt med blodstriber, lændeklædet patineret guld. Korstræet er brunt med sorte hulstave og glorie samt røde (før gylde) korsblade (hvoraf de fleste er nye); i felterne evangelistsymboler med skriftbånd. Efter 1873⁴ på skibets nordvæg, nu på en bjælke, der hviler på korbuens kragbånd.

Prædikestol (sml. fig. 5), i rokoko, med malet frakturindskrift i dørens fronton: »Diese Canzel hat die viel ehr- und tugendsame Jfr. Maren Seewangs²¹ zu Seth der Kirche zu Uberg geschenkt, auf ihre Kosten bauen und setzen lassen den 28. May im Jahr Christi 1783«. Stolen, der svarer til Aventofts (Kreis Südtondern) fra 1768, har tre karnisformet udbugende fag med udsavede og gennembrudte hængestykker og påsatte rokokokartoucher i storfelterne; to læsepulte. Samtidig opgang og dør med to rokokofyldinger og fronton med svungen og brudt gesims og tre vasespir. Også himmelen, med hulkantet kronliste, er samtidig. 1942 udbedredes den oprindelige staffering, to brune toner og forgyldning på ornamenten samt rødfarvede småmalerier i kartoucherne:

1) en lygtebærende mand viser vej for en vandrer, 2) sædemanden og 3) en mand, der slår på en klippe med en hammer; hertil forgyldte frakturindskrifter i de nederste frisefelter: Psal. 119,105, Luc. 8,11 og Ier. 23,29. I opgangsfelterne gylde blomster; himmelens underside blåmalet med skyer og due i gylde skyåbning, i frisen Marc. 16,15, jfr. også indskrifterne på de to pulte, alt på tysk.

†*Prædikestol* hvorfra 1897 var bevaret et brædt med en latinsk indskrift: »Alteret og dette kathedrer er renoveret og smykket i året 1680 til den eneste Guds ære og templets pryde. Du spørger: Hvornår er templet rejst? Jeg svarer: Jeg ved det ikke. Thi det gamle har ikke efterladt mig noget bevis på sin alder«⁴.

Stoleværket (sml. fig. 5—6) med gavle, også mod væggen, er udført 1774 af snedker Bastian Rehkopf i Tønder og malet af Anders Nansen sammesteds⁷. Der er 15 mandsstole og 14 kvindestole på plads. Mandsstolenes gavle og døre er større end kvindestolenes; spor af oprindelig, blå maling; nu egetræsmalet. Disse stole har afløst et sæt fra 1595, da samtlige sognemænd p. gr. a. kirkens ringe årlige indkomster besluttede at lade lave nye stole; hertil skulde hvert helbol give 2 dl. og hver kådner 8 sk.; de nye stole fordeltes 1597 ved lodtrækning. Der var 20 mandsstole på sydsiden og 14 kvindestole på nordsiden fra den endnu eksisterende norddør, herefter kom en stol for præstekonen, kirkegangskoner og dåbsbørn; i koret bortloddedes fire stole samt to små, under buen ved Maria-alteret, der tillagdes Ubjærg-folk. 1676 fik præstekonen en ny stol ved døbefonten i koret; samtidig omlavedes den sidste, brede kvindestol ved norddøren til endnu en mandsstol⁴; 1709 byggedes en stol ved siden af degnestolen⁷.

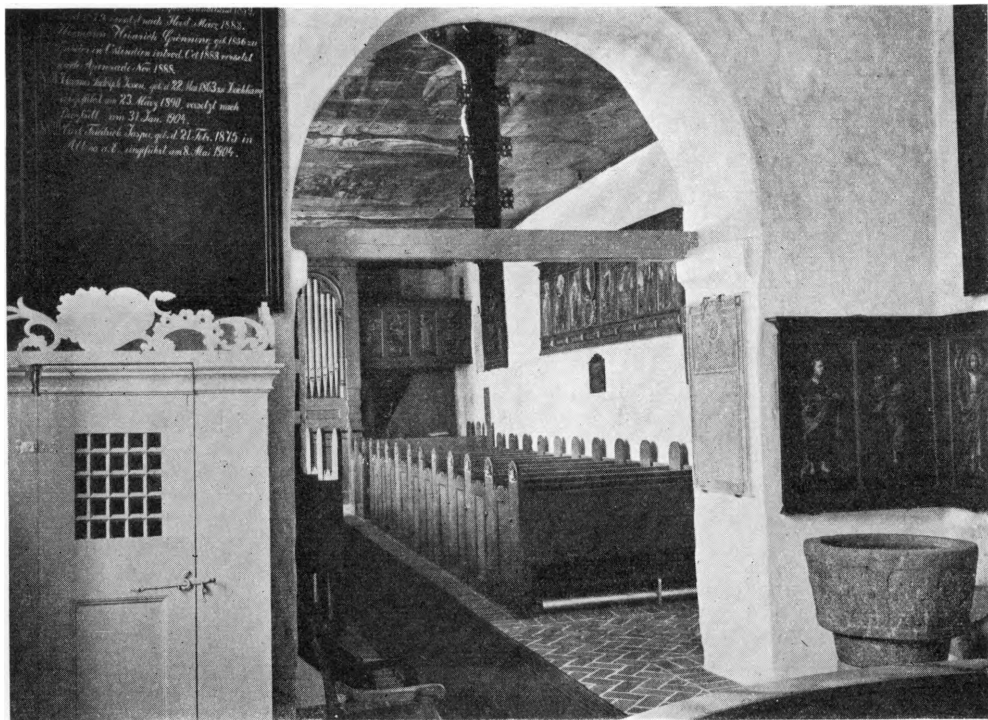


Fig. 6. Ubjærg. Indre, set mod vest.

V. M. 1953

Præstestol (sml. fig. 5—6), lukket, sikkert omtrent samtidig med prædikestolen; gråmalet. I korets sydvesthjørne, tidligere i nordvest. Rester af en ganske tilsvarende stol findes på loftet.

Dørfløj i syd fra 1700 (sml. vindfang), samlet af ikke jævngamle dele, en rundbuet overdel med rigellås og en nedre retkantet, der har kunnet åbnes for sig; på forsiden påsatte profillister.

Pulpiturer. 1) (Fig. 9) panel fra 1694, bestående af tre og fire malerifyldinger på hver side af fylding med påsat maleri af giveren; mellem malerierne smalfyldinger. I storfelterne er der malerier af dyderne på landskabelig baggrund efter stik af Hendrick Goltzius, og i postamentfelterne indskrifter med gylden fraktur, som hentyder til deres navne, fra vest: Troen (»Gläube fästiglich«), Håbet (»Hoffe Beständig«), Kærligheden (»Liebe Hertzlich«), Klogskaben (»Wandle Klüglich«), Retfærdigheden (»Lebe Gerecht«), Mådehold (»Halt dich Mässig«) og Styrken (»Ringe Tapfer«). Under maleriet af giveren, i oval ramme, ses en ligeledes påsat bladkartouche, hvori en indskrift meddeler, at Iohannes Vierheller²² s. s. theol. studiosus i året 1694 har »dieses Chor verehret«. Udmærket malet brystbillede af yngre mand, i trekvart profil, med mørkebrun, stærkt kruset paryk, mørke øjne og af ret rødmosset ansigtsfarve; svært, knyttet halsbind og sort frakke; sort baggrund. I postamentfeltet under

kartouchen står hans valgsprog på latin: Guds vilje, min lykke. I frisefelterne citat fra Rom. 2,7. Rammeværket er brunligt, marmorert med sort, alle bogstaverne nyere, men sikkert svarende til de oprindelige, der skimtes. 1942 rensedes og udbedredes farverne, gesimsliste og støttebrædt tilsattes. Indtil 1873⁴ langs korets nordvæg, med opgang fra øst og støttet af egetræssøjler, nu på loftet. Efter nedbrydningen opsat på korets nordvæg, nu på skibets nordvæg.

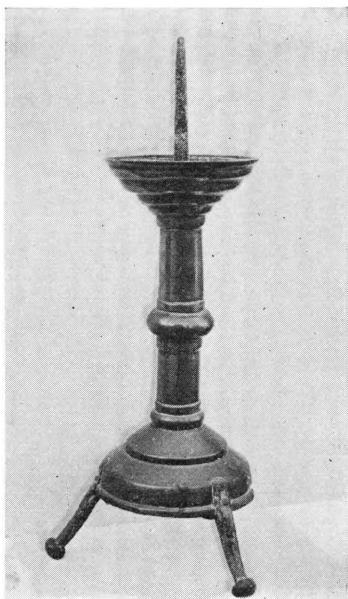
2) (Sml. fig. 6). I vest, malet 1747 (indskåret årstal: 1743 på bagsiden), enkelt, med malerifelter adskilt af glatte rammestykker på enkelt profilerede stolper. Foruden de 13 oprindelige felter (fem felter udtaget ved orglets anbringelse, nu opsat i koret) er der mod syd et smallere vægfelt med gul frakterskrift: »Anno 1747 Ist dieses Ambony wie auch der Kirchen Boden vor Kirchen Gelden gemahlet«. Felterne indeholder på brun baggrund malerier af Kristus og de 12 apostle, efter forlæg, der er fælles for flere af landsdelens kirker, således Arrild (p. 1276), Hjerndrup (Haderslev amt p. 296: Matthias og og Bartholomæus), begge pulpituremalerier, og Vonsbæk kalkmaleri (Haderslev amt p. 508: Thomas). Fra syd: S. Paulus, Iacobus minor, Bartholomæus, Philipus (dækket af orglet), herefter felterne i koret: Iohannes, Andreas, Sanctiss. Iesus Christus, Iacobus major, Petrus, og videre i pulpituret: Thomas, Matthæus, Simon og Matthias. Hovedfarverne er en kraftig, dyb blå og en stærk rød; rammeværket brunt med røde profiler. — 1782⁷ foresloges, at pulpituret, der forhen havde været benyttet som munderingskammer og derefter været brugt efter forgodtbefindende, igen skulde lejes ud²³. I 1786 opføres leje af »amboni«¹².

Orgel 1906, Marcussen og søn, Åbenrå; hovedrepareret 1920²⁴.

Salmenummertavler (sml. fig. 5), tre sikkert samtidige med prædikestolen (en defekt på loftet); den ene er en vendetavle. En fjerde yngre og mindre tavle savner hængestykke. Alle sortmalede, de ældre med spor af forgyldning på ornamenterne.

Præsterækketavler. 1) O. 1700, af kalksten, 88 × 60 cm; på en arkade af laurbærblade sidder to engle, der i den ene hånd holder palmegrene, med den anden støtter en oval i laurbærblad-ramme, hvori på latin: Phil. 3,20; begyndende med Laurentius Barg 1562²⁵ endende med Christian Ambders. Skarp grøn farve på ornamenter og bogstaver. På korbuens sydvange. — 2) (Sml. fig.

6) 1795, af hvid, sortflammet marmor, 111 × 68 cm, i tværriflet ramme, der foroven har årstallet i relief; mellem tallene sløjfe hvori ophængt cirkelmedaillon med T T og herunder (på tysk) med versaler: Prædikanter efter reformationen. Det eneste navn (og kun malet) er opsætterens Thomas Todsén aus Hoyer, geb. 1740, erw. 1780, gest. 1824. Slidt forgyldning på ornamenter og bogstaver. I korbuens nordvange. — 3-4) O. 1870 og senere, enkle trætavler, den ældste med fladbuget gavl, begyndende 1562, endende med nr. 14. Claus Stegelmann,



E. M. 1954

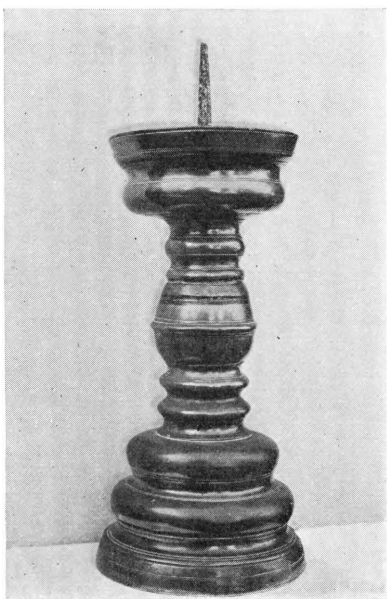


Fig. 7—8. Ubjærg. Alterstager. 7. Gotisk. 8. Skænket 1686 (p. 1286).

ansat 1871, den yngste begyndende med Nis Gottfriedsen, ansat 1879 og endende med Carl Friedrich Iasper, ansat 1904; hvidmalet kursiv. I korets sydvesthjørne.

Malerier. I kirken hænger seks 165 × 112 cm store billeder malet på træ, alle kopier fra 1700'rne, flere efter forlæg fælles med andre kirker, og til dels af meget jævnt arbejde. Under malerierne indskrift med gul fraktur; de glatte rammer med smal inderprofil er sortmalede. 1) Bebudelsen (sml. Emmerlev altertavlemaleri og Møgeltønder pulpituremaleri). Jomfru Maria i blåt hættelag til højre, svævende engel i rød dragt til venstre, helligåndsdue i strålekrans, talrige englehoveder i skyer over og under engelen. Indskrift: Luc. 1,31. På skibets sydvæg. — 2) Kongernes tilbedelse (sml. Tønder epitaf nr. 12 p. 1004 og Kegnæs (Als) maleri). Maria stående til højre i hvid, rødskygget kjole, bagved Josef og bag ham oksen (æslet erstattet af hund); den forreste, gråskæggede konge knælende, den bagved stående konge, i rødt, i profil, den tredje frontal, som neger med turban; talrige tilskuere. Interiør: træbygget stald. Indskrift: Math. 2,11. Vest for nr. 1. — 3) Omskærelsen. Ypperstepræsten siddende til højre, barnet holdt af kappe- og turbanklædt mand over messingfad på rundt bord med rødt bordtæppe. Maria knælende til venstre i hvid kjole med blåt hættelag, ved hendes side den stående Josef; fire andre tilskuere. Interiør: kirke, Indskrift: Luc. 2,21. Vest for nr. 2. — 4) Simeon og Anna. Den gråskæggede Simeon stående i fornem kåbe i midten holdende barnet frem mod den gamle Anna i brunt hættelag; bag ham Josef og Maria stående, i forgrun-

den to knælende drenge med ryggen mod beskueren; øverst til højre klunkebaldakin. Interiør: kirke. Indskrift: Luc. 2,29. Vestligt på skibets nordvæg. —

5) Dåben (sml. Møgeltønder). Jesus står midt i floden, der snor sig op gennem billedets midtakse til dels i bjerglandskab, Johannes knæler på venstre bred og øser vand med venstre hånd; bag ham tre skæggede mænd. På højre bred siddende, halvnøgen yngling, stående, hjelmklædt kriger og to gamlinge; øverst helligåndsduen i stråleglans. Indskrift: Math. 3,17. På korets nordvæg.

— 6) Hudstrygningen og tornekroningen. Jesus, foroverbøjet bundet til søjle i midten, pisket af fjerbaretprydet mand i kort, rød kjortel til venstre og halvnøgen mand til højre; bag søjlen ses den turbanklædte Pilatus m.fl. Til venstre i billedet tornekroningen. Interiør: søjlehal, holdt i brunt. Indskrift: Ioh. 19,1. I koret.

Fem *jordpåkastelsesspader*²⁶, med skaft, foroven af træ med buet tværhåndtag, forneden snoet jern med femkantet træblad, 40—42 cm lange. På eet af bladene indskåret: 1852. Fire på loftet, een i Tønder Kirkemuseum.

Klokker. 1) O. 1400, ifølge bomærket støbt af Olug Jurgunsun (Uldall p. 74 og fig. 86). Ret slank, 65 cm i tv.m., med to reliefniler om halsen og een over slagringen. Midt på legemet bomærket; ny krone. 2) Sidste halvdel af 1400'rne, spejlvendte reliefminuskler om halsen: »Osana hetik jasper got mik« (»Hosianna hedder jeg, Jasper støbte mig«), samme indskrift som på Jørl-klokken (Kr. Flensburg). 49 cm i tv.m. Hankene har dobbelte tovsnoninger. (Uldall p. 94 f.). 1919 reparerede M. og O. Ohlson, Lybæk, en klokke for 50 mrk.²⁴.

Klokkestol, 1857, af fyr, i ragrytteren; to gamle bomme på loftet.

GRAVMINDER

Epitaf. O. 1623. »Den lærde yngling« Michael Wulff, søn af sognepræst i ubarch Georg Wulff, d. på skolen i Flensborch 3. dec. 1623 og begravet i Ubarch i kirken 7. dec. i sit 14. år. Maleri, 86 × 79 cm, olie på træ; til højre den knælende yngling i sort kappe og pibekrave, med by som baggrund, til venstre Kristus med et barn på armen og omgivet af kvinder og børn, illustration til rammeindskriften, fra Matth. 19,14. Forneden i billedet from, latinsk indskrift samt den plattyske gravskrift, med fraktur; nederst på den enkle profilramme: C [fejl for G?] WMP, antagelig henvisende til faderens navn og stilling (magister, pastor). På skibets østvæg, syd for korbuen.

Mindetavler. 1—2) Enkle marmortavler over faldne i 1870. 3) Trætavle 1920²⁷, over faldne 1914—18. Alle på skibets nordvæg.

Gravsten. 1) O. 1659. Iacob Federsen tho Ubarg, sandemand i Tunder hrd., d. 17. april 1650 i sit 76. år, og hustru Tette Jacobs, d. 7. okt. 1659 i sit 86. år; sekundær indskrift over [Jens] Jacobsen tho Ubarg, sandemand i Tunder hrd.,



E. M. 1954

Fig. 9. Ubjærg. Oprindeligt nordpulpitur 1694, med giverens portræt (p. 1289).

d. ? 1673 i sit 78. år, og hustru Anke Ienses, d. 24. sept. 1680 i sit 71. år. Lysgrå-rødlig kalksten, 215 × 137 cm, med reliefversaler i fireliniet randskrift og evangelistsymboler i hjørnerne; midtpå rektangulært felt hvori oval med opstandelsen. På skibets nordmur.

2) O. 1833. Mary Andersen, f. Carstensen, f. i Seth 25. juli 1761, d. i Uberg 27. febr. 1833; opsat af børnene. Rød sandsten, 151 × 76 cm, med skriveskrift (på tysk) i spidsovalt, ophøjet felt indrammet af bladgrene og blomster. På skibets vestgavl.

3) O. 1845. Peter Chr. Holt fra Seth, f. 15. febr. 1788, d. 3. marts 1845. Grå sandsten, 136 × 64 cm, med skriveskrift, på tysk, i felt med riflet ramme; i hjørnerne blomsterroset og forneden korslagte, rygende fakler under olielampe. På skibets vestgavl.

4) O. 1851. Anna Maria Muller, f. Nissen, f. i Abild 7. okt. 1788, d. i Uberg 9. aug. 1851. Grå sandsten, 136 × 72 cm, med skriveskrift, på tysk, i hvid, indfældet marmorplade; hjørnerosetter. På skibets nordmur.

KILDER OG HENVISNINGER

LA. Åbenrå. *Ubjærg præstearkiv*: Ba 2. 1803. Dokumentfortegnelse. — Bc 2—3. 1795—1909. Reskriptbøger. — Bd 1. 1551—1921. Indkomne breve og forordninger, koncepter m.m. ang. præstekaldet og kirken. — Udtaget af pakken Bd 4, 1906—25. Kirche, Orgel und Altar. — Ca 1. 1644—1875. Kirkeregnskab. — Ca 3. 1700—91. Kirkeregnskaber og regnskaber over reparationer på kirke, præstegård og skolehus. — Cc 1. 1581—1906. Kirkeinventarier og forsk. efterretninger og indberetninger. — D 1. 1869—1913. Kirkeforstanderskabets forhandlingsprotokol. — H 3. 1721—1854. Bestemmelser, beslutninger, regnskaber m. v. ang. klokkehuset i Ubjærg. — *Tønder kirkevisitatorium*: (aflev. fra Kiel) nr. 680. Betr. Kirche etc. zu Ubjærg de 1738—1834. — Ubjærg sogn. — Se i

øvrigt arkivalier for Tønder provsti i almindelighed p. 931. — Uberger Gemeinde-Chronik 1897 ff. ved I. L. Jessen (ved embedet). — Kirkeklokkecirkulære af 1918, besv. 1922 (NM). — Museumsindberetninger af S. A. Claudi-Hansen o. 1910 og P. Kr. Andersen 1938 (forundersøgelse af loft og inventar) og 1942 (istandsættelse af do). — Undersøgelse og beskrivelse ved Elna Møller, Erik Moltke og Vibeke Michelsen 1954.

Haupt II, 631 f.

¹ Carsten Petersen, i SjyAarb. 1941, p. 3. ² Joh. Hvidtfeldt, i SjyAarb. 1941, p. 54. ³ Jensen: Statistik I, 378. ⁴ I. L. Jessen: Gemeinde-Chronik 1897 ff., der er meget udførlig og formentlig bygger på en $\dot{\text{r}}$ kronik fra 1600'rne. ⁵ Kronikken oplyser, at kirkegården brugtes til fattigbegravelser fra Tønder, efterhånden dog kun fra slots- og fri-grunden, sluttelig kun til de fanger, der døde i porthuset; forbindelsen ophørte 1855. ⁶ Note 4; sml. Carsten Petersen, i SjyAarb. 1941, p. 9 f. og LA. Åbenrå. Ribe bispearkiv: af arkidiakonats breve og div. dokumenter 1562—1695. — ⁷ Ubjærg præstearkiv: 1644—1875. Kirkerqsk. ⁸ LA. Åbenrå. Ribe bispearkiv: arkidiakonats kirkerqsk. f. Lø og Møgeltønder m.fl. hrdr. 1652—1700. ⁹ Ubjærg præstearkiv: 1721—1854. Restemmelser etc. ang. klokkehuset. ¹⁰ Regnskaberne indeholder kun oplysninger om arbejdets financierung (note 6, sidste del). ¹¹ SjyAarb. 1933, p. 198. ¹² Ubjærg præstearkiv: 1700—91. Kirkerqsk. ¹³ Ubjærg præstearkiv: 1551—1921. Indkomne breve etc. ¹⁴ A. L. var besidder i »Vester-Bransbülle«, d. 1778, hans hustru d. 1765 (kronik). ¹⁵ Nyskåret 1942 efter model fra Støvring kirkes altertavle (Ålborg amt). ¹⁶ Rester heraf fandtes ved restaureringen i et hulrum i altertavlen. ¹⁷ H. F. kirkevæрге, d. 14. maj 1709 (note 4); ifølge rgs. 1709 (note 7) betales 160 mrk. for en ny, forgyldt sølvkalk, antagelig af de 300 mrk., som kirken havde modtaget i testamentarisk gave af H. F. ¹⁸ Ikke omtalt af Bøje, men af H. Stierling: Goldschmiedezeichen von Altona bis Tøndern. Neumünster 1955, p. 333 f. ¹⁹ Ubjærg præstearkiv: 1581—1906. Kirkeinventarier etc. (1882, med senere randbemærkninger). ²⁰ Øverst i en af arkaderne er der et lille, smalt, ca. 3 cm dybt, 2 højt og knap 1 cm bredt, indadsmalnende indhug, muligvis oprindeligt og formentlig til en holder af en el. anden art. ²¹ M. S. f. jan. 1709, d. aug. 1788 (note 4). ²² I. V. f. på Engholm i Ubjærg sogn, ifl. kirkebogen nævnt som »Gevatter eines Kindes des Pastors Wolfis«; senere rektor i Tønder, d. 31. jan. 1715, begravet i Ubjærg (note 4). ²³ Ifl. kronikken var amboniet bygget på kgl. bekostning og af bolsfolkene udvidet fra 12 til 36—40 stader; det udlejedes for 3 år for en billig pris, efterhånden til kådnerne, der ikke fandt plads nede i kirken. ²⁴ Ubjærg præstearkiv: 1906—25. Kirche, Orgel u. Altar. ²⁵ Herefter følgende, der afviger fra den af Arends III, 22 bragte præsterække: Jens Sorensen 1562—1580; Andreas Hansen Gonsagger 1580—1606; Georgius Wolffius Schrüstrup 1580 [fødested og år], 1607—52; Christianus Petri Felsted 1607, 1649—75; Johannes Wolffius Bierremarck 1648, 1675—1700; Christianus Wegener Tunderensis 1678, 1701—37; Christian Ambders Buhrkall 1707, 17??—79. ²⁶ Ifølge kirkeværgen, gårdejer Joh. Tygsen, 75 år gl. (1954) blev jordpåkastelses-spaderne brugt af de seks—otte mand, der bar kisten, til at kaste hele graven til, mens følget var på kirkegården. Påklædningen var: lang, sort frakke og høj hat. Senere gik man over til kun at dække kisten, og endnu er det skik, at den nærmeste familie kaster nogle skovfulde jord på kisten, efter præsten. ²⁷ Leveret af Kunstgewerbliche Fachschule, Flensburg (note 24).